

Стефан Тићи
ГУГУТО МЕМЕТО

**Стефан Тићи
ГУГУТО МЕМЕТО**

Издавач:
Имприматур д.о.о.
Дунавски кеј 22
Београд
imprimatur.srbija@gmail.com

За издавача: Борис Максимовић

Уредница: Марија Пејић

Лектура: Марија Пејић, Соња Леро Максимовић

Дизајн корица: Драгана Васић

Фотографија на корицама: Тина Драговић

Графичка припрема: Соња Леро Максимовић

Штампа: Штампарија Топаловић

За штампарију: Миодраг Топаловић

Тираж: 500

Година: 2023.

ISBN: 978-86-6188-009-4

Дистрибутер за Србију:
БИБЛИОНЕР д.о.о.
Дунавски кеј 12, 11000 Београд
office@biblioner.rs
011/3284-094, 066/802-13-32

СТЕФАН
ТИЋМИ

ГУГУТО
МЕМЕТО

(бајколика прича у Селу
на рубу разума, по којој је
снимљен истоимени филм)

Илустровала:
Зорана Кљечанин

О.
Киша, Шуберт и ништа

Када летњи пљусак у сокаку направи бару – играмо се богова. Голобради, безбрижни. Једноставно, тако је било. Око кишнице у земљаној ували, комшија и ја, стварамо чудеса.

Потез по потез. Миц по миц.

Крупни листови винове лозе праве нам хлад. У ноздрвама бриди мирис ванилиног шећера који допире из летње кухиње.

Чела су браздаста, значи – промишља се. Мудро, маштовито.

Куд који папирни брод, куд који коктел-сунцобран, куд који, мили моји.

Читав сет пластичних војника и животиња за читав свет, ондашњи.

::

И – хоп: очи нам бубре. То више није бара, сада је океан. Огроман, Тихи.

Већи од столетњег дуда, од комшилука.

Има товара, морске траве, пучине. Има искрцавања, укрцавања, таласа.

Има свега.

Сет пластичних фигурица за читав свет фантазије, да.

О овом сећању из детињства, о овој маза-рији, недавно сам упитао комшију.

- Сећаш се, јелда?
- Не сећам се. Није се десило.

Као асфалт изложен сунцу и точковима, тада, након његовог одговора, све је у мени напукло, до костију, до прошлости.

Није се десило?! Немогуће...

И када сам неколико месеци потом, у једном разговору начео овај феномен са песником и пријатељем Менсуром Ђатићем, сумирајући, рекао ми је кратко:

– Стефане, никада не сумњај у своја привиђења.

Упамтио сам то. Записао. Подвукао. И схватио:

Све што ми заиста припада јесу моја привиђења, моје измаглице, моја сањарења. Могући светови под гижамма, над хартијом или после пљускова. Тај катихизис из комшилука, уз Шуберта, одасвуд. Ништа, истински, осим тога не поседујем.

::

Аутор

1. Она, он, они

У Селу на рубу разума мрак је падао постепено. Густ црни плашт спуштао се тромо и мрзовољно – с једног краја на други крај села. Преко крошања, црепова, њива. И тамо где је био најгушћи, где је најкасније стизао, баш тамо, живела је једна старица – госпођа Слутка.

Покрај цркве, у кући обраслој маховином и зебњом.

Била је то ниска, тиха и повучена жена крупних очију. Своју густу, катран-црну косу везивала је гумицама за џем.

Прсти су јој били начичкани накитом од старог есцајга. Наместо хаљина, носила је јарке крпаре које су с временом изгубиле боју: постале су готово гугутасто пепељастосиве.

Мало се кретала. Готово да је заборавила како изгледају обале Зеленог језера, тезге на

Дивљој пијаци, купола цркве са друге стране. Готово да је заборавила како изгледа ишта игде у селу, поготово људи. А те мушке и женске прилике нису јој фалиле. Те мушке и женске прилике бавиле су се, пре свега, неприликама.

Ако је и ходала: корачала је уз ходник, низ ходник или из собе у собу. Шкрипало је при сваком њеном кораку. И није се разазнавало јасно: шкрипе ли то њене кости или стари паркет под њеним стопалима. Тек каткад излазила је на врт-балкон, тек каткад силазила је у набујало двориште: да цегерује топла кокошја јаја, зелене јабуке или рижу. Да помилује кљове.

Хранила се сиротињским јелима: кувала је кромпир у љусци, дробила хлеб у кисело млеко. Правила џемове: од шипурка, дивљих трешања – у лето. Мелеме, ликер-напитке и миришља-ве сапуне – у зиму. Тиме се занимала. Али била је нарочито вешта у спремању једног несваки-дашњег јела. Њен специјалитет био је грижото.

А чиме се, заиста, бавила ова сирота старица?
Чиме се бавила Слутка?

Предвиђала је. Предвиђала је ко следећи умире.

Гугуто мемето
Не дирај у свето

То се засигурно не би могло назвати даром, никако: то је био њен усуд, њено тихо проклетство. Зато и не чуди што је код сељана изазивала бојазан: сасвим природну потребу да је се клоне.

– Пу, пу, далеко било!
– Пу, пу, далека била!

Говорили су.

– Враг нека је носи!

Викали су.

Ствар је врло проста: оно што нису познавали – тога су се прибојавали. Нема ту много ни науке, ни филозофије. Њихови ставови били су, баш као и кожа на њиховим радничким шакама, крути и жуљевити: нису имали разумевања. Ни трунку.

Гугуто мемето
Дивље, проклето

Злослутница. Врачара. Караконцула.

Тако су је ословљавали.

Тако су викали.

На месту где се мирис ружа мешао са воњем коњске мокраће налазила се двоспратна кућа у којој је живела ова старица. Уместо ограде, једним делом, дуж леја, са задње стране, била је опасана високим бедемом од цакова риже. Цак на цак, пртено, унакрсно. Тај бедем, урастао у коров и травурину, представљао је међу: јасно је раздвајао цркву и Слуткин високи кућерак.

Јасно је раздвајао свето и проклето.

На кућерку се издвајао гломазан балкон са купастом надстрешницом, са које су висиле меке зелене пузавице, крупни цветови.

Унутар куће било је много завојитих степеница и мрачних остава. Узан ходник обложен ламперијом од смреке водио је у дневни боравак, који је био све само не огољен. Ни мален,

ни огроман. Био је то простор начичкан драугу-лијама и драгуљима.

Ту је Слутка највише боравила.

Дугачке црвене и тегет завесе пропуштале су благе снопове дневног светла или снопове месечине. Блештави или пригушени, какви год, у било које доба, ти су светлосни зраци обасјавали стаклене бочице, воштане свеће, свилене мараме...

Тек низ у поду, низ напрслих, мермерних плочица, раздвајао је, једва видно, ту просторију од малене кухиње. Управо је из тог разлога она почесто била испуњена густобелом пиринчаном паром. Паром која је наликовала јутарњој магли.

Мимо села, мимо вреве: ту су се крчкала јела.

И људске судбине.

Усред боравка налазио се округли сто за ручавање, над којим је, са плафона, висио огроман месингани лустер, са којег су, прикачена на вијугаве његове крајеве, и на малени дашак струјања ваздуха, ландарала сабласна малена створења од сламе, памука и црвене пређе: лутке. Тачније, девет лутака.

Од прве до последње, оне су биле некаква мешавина сулудости и нечег пустињског. Нечег бесконачног, дивљег. Нечег горког, до утрнућа.

Неке од њих мирисале су на апсинт и босиљак.

Неке од њих имале су пилеће ногице.

Неке од њих биле су избоцкане иглама.

Неке су биле испуњене лишајевима.

Биле су то рукотворине. Ручно израђени вуду-уникати, кројени марљиво. Уз вуну и колутове беличастог дима. Уз преплетање посребрених жица. Уз тајанствено мрмљање бајалица.

Гугуто мемето
Не дирај у свето
Гугуто мемето
Дивље, проклето

Луткице, моје миле луткице.
Тако им је тепала.

Никаквог имена, никаквог презимена, надимка: лутке су биле безимене и имале су јасну намену. Биле су то неме и застрашујуће Слуткине помоћнице. Због њих, због распетих конаца и кончића, на концу конца, Слутка је јако наликовала Суђајама, Суђеницама. Тим натприродним бићима. Њеним прапреткињама. Само без белих хаљина, без вина, без новчића.

Тек лутке, тек очи, тек привид.

Слутки би тако једноставно дошло.

Као што човеку наиђе жеђ, као што човеку наиђе бес, тако је њој наилазила слутња: ниоткуда. Или однекуд, ко би то могао знати.

У цик зоре, када је трава још увек свежа и росна, или у румено предвечерје. Када се киша претвара у кашу или у ноћи пуног месеца, кад год. Једноставно би јој дошло: у неком полубунилу, у некој врсти ониризма, имала би врло упечатљиве живе призоре непостојећих ствари, бића и појава.

Чим би осетила благи немир и устрепталост, знала је – то је тек увод, тек наговештај. Напи-пала би груб руб дебеле шарене черге, пребачене преко меканог седала и пратећи те рубове сме-стила би своје старачке удове у удобну велику фотељу зарад привидног осећаја сигурности.

А затим, први симптоми: осетно повећање броја откуцаја срца. Затитрало би много брже и јаче но иначе.

Уздах, два.

Уздах, два.

Након тога следило је колутање: њене водњикаве, крупне зенице завртеле би се укруг, укруг. Лагано ковитлање мастиљавоплавих очију: бунарасто, дубоко. До самог дна.

Вртлог.

Секунд, два... и већ следећег тренутка стварност је била ван њеног домашаја. Била је Одонуд.

У телесној омами, тај ритуал привиђања није трајао дуго, али је био мучан: била је у потпуности ошамућена, готово анестезирана. Обамрла и утрнула. Краткотрајна несвестица. Као да њене руке више нису њене. Као да њено тело више није њено. Као да више ништа није њено, већ туђе, нечије и непознато.

Неприсутност.

Неприсутност.

Неприсутност.

Гугуто мемето

Не дирај у свето

А онда, из измаглице – натраг. Полако би јој се враћала чула.

Преламање по преламање, прво би јој се вратио вид: учавала је мутне комаде намештаја у дневном боравку. Зналачки и промућурно, увек се везивала за неки детаљ: мрљу, линију или неравнину. Био то набор на похабаним зидним тапетама или туфна на земљаном врчу. Увек и увек – детаљ. Зрно соли на переци, казаљка на зидном сату, титрање светла. И од једне тачке, тачкице, мало-помало, ширењем зеница, ширењем осећаја присутности, Слутка би спознала читав простор у којем борави. И све би јој било много, много бистрије. Добила би јаснију представу: собе, себе, свега.

Ту је, добро је.

Гугуто мемето
Дивље, проклето

И хоп, хоп: враћала се у живот полага-но. Додуше, увек и увек са болним и горким сазнањем: носећи под језиком имена и презимена Одонуд.

Тај и тај је следећи или та и та је следећа.

А онда, потпуни повратак: благо утрнуле руке.

Промрдала би прсте начичкане накитом: зазвецкали би савијени ножеви и виљушке око старачких прстију и тај је звук најављивао њен следећи потез.

Тик поред фотеље, надохват руке, на поду, одмах испод креденца, налазила се картонска кутија препуна хартије и угљених штапића.

Хартија је била стара и имала ју је у изобиљу. Штапићи су били од буковог ћумура и то је била њена оловка: гарава писаљка. Мало би се пресавила у трупу како би је дохватила. И немало потом – ето је. У левој руци: између кажипрста и палца. За њу се прво хватала и њоме би на комадићу хартије уписала поименце: тај и тај, занимање: дуваница, ћилимџија, лулар. Или та и та, занимање: ткаља, цвећарка, кројачица.

Након записивања, навукла би своје крпљене папуче и гегајући се тамо-амо лагано би ушетала на врт-балкон: у грмље, међу саксије и набујале биљке које су опојно мирисале. У свој ботанички рај са раскошним цветовима и листовима, ботанички рај који се некако мочварно неговао и бујао сам од себе, за себе, без редовног резивања и заливања. Имао је неку своју вегетацију. Тек тако. И тамо би Слутку, старицу која је волела ликер од трешње, надамак прозора, чекала Птица. Нимало гломазна, тиха Птица. Птица с отвореним кљуном, која чучи на жици.

Чучи и чека...

Чучи и чека...

У њен би кљун од плуте Слуткаместила хартију са записом. С именом и презименом несретника или несретнице. Свих оних спремних за селидбу: небеску, коначну. Кроз плаветнило, у мир.

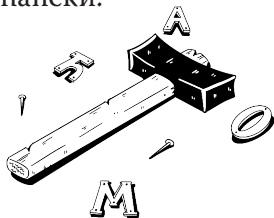
Потом би повукла укаљану врпцу за звонце.

Цинк! Цинк!

Чекрк. Часак један, часак два... и зачуло би се шкрипутање.

Путем необичног механизма, уз помоћ Птице, на жици, преко поља кукуруза, лагано, запис ове тихе старице доспео би до Моћиног собичка. До Моће.

Моћа Моћански.

Занимљиво је ово: људи из Села на рубу разума нису одлагали смрт, не. Они су одлагали живот. Као да је живот увек и увек оно што следи, а не оно што је сада: ово и овде. Село се делило на две сорте: на оне који су живели у прошлости и на оне који су живели у будућности.

Или далека будућност. Или мемљива прошлост.

Једноставно, такви су били.

први:

Први су били колекционари: поткошуље, постељине, ћебад, пешкири, шољице, тањире, стаклене чаше – све су то паковали. У стаје, џакове и витрине. За не дај боже, за затребаће, за некад.

други:

Други су гајили сентименталност. Чували су старе фотографије, разгледнице, фигурице, исечке из новина... И живели су у сталној чежњи за оним што је прошло.

– Никад се не зна...
Говорили су први.
– Ех, како је некада било...
Говорили су други.

И једнима и другима заједничко је једно: били су гадљиви на садашњост. Није их занимао тренутак. Јер, шта је уопште тренутак? Дође – прође. И не видиш га. Живели су или у ономе што је било, или у ономе што ће бити. Никада сада, никада овде.

Ако узмемо у обзир и њихове навике, може се рећи да то нису били људи, већ играчке на навијање.

Моћа је припадао једној сорти људи, а Слутка је припадала другој.

Слутка: жена – оно што ће бити. Моћа: човек – прошлост.

Штошта их је чврсто спајало, штошта их је раздвајало.

Уистину: њихов однос био је учворен, умршенофеагр

А чиме се бавио Моћа Моћански?

Чиме се бавио тај тихи, мирни и повучени старац?

Био је словослагач.

Висок, погурен човек са жућкастим дуван-брковима.

Очи су му, ситне, мировале: није њима шарао лево-десно.

Укуцавао је пластична слова у меко, обрађено дрво. У надгробне крстове које је, комад по комад, претходно морао да склопи.

Био је окружен пластичним словима, ексерчићима и кукњавом ожалошћених. То се засигурно не би могло назвати даром, никако: то је био његов усуд, његово морање. Његово: тако је, како је.

Тих, повучен и унезверен: сањао је дан када ће немир да му прерасте у немар.

Али, гле чуда – никако у томе није успевао. Никако. Стално га је нешто копкало, стално му нешто није давало мира.

Лула од ћилибара између прстију, ситне очи, несаница. Ноћ. Дремеж. Хркање. Моћа Моћански. Био је то човек чија се самоћа готово укиселила. Скроз-наскроз. Самоћа која му је пристајала као да је с њом тако, напросто, рођен. Као да му нарав никада није била другачија, а била је.

– Ех, тај Моћко!

– Како је само свирао!

– Како је био ведар, раздраган и мио!

– Штета!

Говорили су.

Та се његова нарав грдно изменила након једног несрећног случаја. Све се то догодило недалеко од села, на путу ка Великом граду, у близини Пете сурле. Тамо где престаје село, а отпочиње вијугави друм, пуста пустош. Где једино можеш да налетиш на дивљач: на лисице, срне, зечеве. Или уморне криволовце са пушкама, који шпартају тамо-амо, тамо-амо.

Село на рубу разума, као и свако друго село, имало је једну малу мануфактуру. То је био погон

за производњу и продају погребне опреме: сандуци, крстови и све оно ситно и неопходно за последњи испраћај. Венци и свеће од природног пчелињег воска: мале, средње, велике.... И у склопу те зградице, на другом спрату, налазила се Моћина невелика соба, коју је испуњавао мирис лепка, мирис пиљевине.

Он је ту живео.

Наизглед живео и заистински радио.

*

Зачуо би Слуткино звонце.

Цинк! Цинк!

Тај звук звона био је позив. Позив за устајање, за рад. Пришао би прозору, да дочека Птицу – гласницу.

Намотавањем чекрка, Птица би му била све ближе и ближе и он би напослетку узео папирњ из њеног кљуна. Укуцао би у крст.

Тај и тај. Та и та. Година рођења. Црта. Година смрти. Слово по слово. Број по број. И очас посла – готова крстача, готово надгробно обележје.

Пуф!

Био је то вредан и марљив човек. Имао је безрезервно поверење у своје прсте и вечиту сумњу у властите одлуке. Истина, руке су му биле хитре, а он, он није хитао, не. Жив је био тек толико да се каже да је жив.

- Јадни Моћа!
- Јадничак!
- Несретник!

Тако су га ословљавали.
Тако су викали.

- Шта ти је судбина...
- Све је то због оне ситуације са кочијашем...
- Отад је такав... Штета...

Говорили су.

РЕЦЕПТ, ГРИЖОТО

(Слуткин специјалитет – грижото против гриже савести)

Јудино ухо скува се у врелој води, неких десет минута. А у другој се земљаној посуди, у соку од целера и белог растиња, кува црна труба, двадесет и један минут. Када се то заврши: направљен је темељац од јудиног уха и црних труба. На то се додаје мало соли из Мртвог мора и триста тридесет три грама риже зване – кукумир. То се све крчка тридесет и три минута и остави да се хлади, да згусне. А онда се по томе сипа јабуков сок, полагаано.

- печурке: јудино ухо и црна труба
- со из Мртвог мора
- рижа – кукумир
- јабуков сок
- бело растиње

Моћа Моћански. Јео је грижото готово свакодневно, додајући Слуткином специјалитету накнадно по кашичицу-две цимета.

Моћа Моћански. Јео је грижото, именовано и ћутао.

То је све.

Све док се то нешто није догодило...

